

Cumhuriyet'in ilanının 100. yılında dünyanın ilk 10 ekonomisi içine girme arzusunu önündeki en önemli hedef olarak belirledi Türkiye. Bazıları için bu tür hedefler gereksiz olabilir. Ayrıca, 2023 hedefleri yeterince iddialı olmadığı, geçmişte Sovyetler'in uyguladığı türden hedef merkezli uygulamaları çağrıştırdığı için eleştiri konusu da yapılabilir. Ekonomik hedeflerin fiili gerçekleşme yüzdelerini ve bunların gerçek yaşam standardı açısından ne anlama geldiğini zaman içinde göreceğiz.

Türkiye ekonomisinde bugünden yanıtlanması gereken bazı sorular/sorunlar yok değil. 2013 yılı perspektifi bağlamında yanıtlanması gereken iki önemli sorudan birincisi, ilk 10 ekonomi arasına girilmiş olan dünyanın 2023'deki yapısı ile ilgili. Dünya 2020'lerde nasıl bir yer olacaktır? Bu soruyu cevaplamaya çalışsan, uzun vadeli öngörüler yapan ve bizde olduğu gibi Batı'da da pek çok düşünce kuruluşu, akademisyen var. Ortak görüş uzunca süre dünyanın içinde bulunulan iktisadi erimeden kurtulamayacağı, bu yüzden 2020'ler dünyasının sosyal ve ekonomik sorunlarla dolu olacağı biçiminde. İkinci soru ise ulaşıldığı istatistiki rakamlarla ispat olacak hedeflerin toplumun refah düzeyi ve gelir dağılımına ne şekilde yansıtacağı ile bağlantılı. Dünyanın ilk 10 ekonomisi arasına girecek kadar zenginleşmiş Türkiye'de toplumsal refah düzeyinin de otomatik olarak artacağı ve gelir dağılımının daha adil olacağı beklentisi var. Öte yandan iktisat yazını böyle bir önkabulün sorunlu olabileceği savlarıyla dolu.

TÜRKİYE'NİN 100. YIL HEDEFİNDE DÖNÜM NOKTASI: 2013'TE TÜRKİYE EKONOMİSİ

Doç. Dr. Sedat AYBAR

Khas öğretim üyesi

Küresel iktisadi krizin toplumsal etkisi azalmadan devam ediyor. ABD ekonomisi geçtiğimiz sene istihdam yaratmak konusunda çok da başarılı olmadı. 2012 yılındaki genel seçimlerde ikinci dönem başkanlığı kazanan Barack Obama'nın krizin ana nedeni olarak görülen neo-liberal politikaları terk edemeyeceği ortada. Mali uçuruma engel olmak için muhalefet ile yaptığı görüşmelerden istediklerini elde edemedi. Yüksek gelir dilimindekilerden alınması öngörülen vergilerdeki artış ile devlet harcamalarının kısılması yoluyla bütçe denkleştirme konusu hala belli bir optimuma bağlanabilmiş değil. Merkez Bankası (FED), uyguladığı düşük faiz genişletilmiş para arzı politikaları ile ekonomik canlanmayı tetikleyemedi. İçinde bulunulan düşük büyüme eğiliminin önümüzdeki birkaç sene daha devam edeceği açık.

Diğer yandan, Almanya'nın ısrarla dayattığı tasarruf tedbirleri yüzünden Avrupa'daki ekonomik daralmanın devam edeceğini, başta işsizlik olmak üzere toplumsal sorunların giderek büyüyeceğini söylemek artık alışkanlık oldu. Önümüzdeki birkaç sene için bu durum devam edeceğe benziyor. Başta Yunanistan, Güney Avrupa'da ekonomik büyümenin hükümet harcamalarıyla canlandırılması ihtimal dışı. İspanya, Portekiz ve Yunanistan'da gençler arasında işsizlik oranı yüzde 50'yi aşmış durumda. Yunanistan'da tasarruf paketi emeklilik yaşını 65'ten 67'ye çıkartıp, emeklilik maaşlarını yüzde 15, kamu personel maaşlarını da yüzde 30 oranında azalttı. Alınan yardım paketleri ise bankaların kurtarılması için kullanıldı.

AB 'demokrasi' krizini son anda engelledi gibi görünüyor ama François Hollande'ın Fransası, David Cameron'un İngilteresi son derece sıkıntılı. Zaten hep soğuk baktığı AB'yi terk etmeyi ciddi olarak gündeme alan İngiltere'de tartışma ısınırken, Fransa Afrika'da yeniden sıcak savaşa girişti. Askeri hareketin yarattığı 'jingozizm' hükümetin (Asarız keseriz edebiyatı yapan hükümet) popüleritesini geçici olarak arttırdı ama Gerard Depardieu gibi ünlü aktörlerin ve geliri bir milyon avro üzerinde olanların yüzde 75 vergi ödememek için ülkeyi hızlı bir şekilde terk etmesini durduramadı.

IMF ise dünya ekonomisinin 2013 yılında yüzde 3.6 seviyesinde büyüyeceğini tahmin ediyor. Bu büyümeye en fazla AB ve ABD katkı yapacakmış. Yani yukarıda bahsedilen tasarruf paketi uygulamaları, etkinleşen istikrar mekanizmaları, AB'nin, mali

uçurumu önleyecek otomatik vergi artışları ve kamu harcamalarından kaçınılması ABD'nin katkısının ana kaynaklarını oluşturacak. En azından IMF, 2013 yılında bu tür daraltıcı politikaların küresel büyümenin özünü oluşturacağını öngörüyor. Gerisi değişkenlerin uygun bir şekilde yeniden aranjmanına kalıyor. Bunlar "ekonominin gerektirdiğidir" diye dayatılan bir ideolojik seçim aşlında. Önerilenlerin tam tersi de yapıp aynı sonuçlar alınabilirdi. Matematiksel bir denklem, bir düzenleme durumu, tipik bir 'mutatis mutandis' olayı yani. (Felsefi, hukuk, iktisat gibi alanlara ilişkin metinlerde görülen gerekli değişikliklerin yapılması koşulu anlamına gelen Latince bir söz öbeği.)

IMF'ye göre, AB ve ABD ekonomileri 2013 yılında küresel ekonomiden daha yavaş büyüyecekler. Bu durumda IMF'nin beklediği gibi ekonomik büyümenin kaynağında ABD ve AB'nin olması zor. Tahmin edilen küresel büyüme oranı üzerine şüphenin karanlık gölgesi düşüyor. O halde başta Çin Halk Cumhuriyeti olmak üzere gelişmekte olan ülkeler küresel büyümeye daha fazla katkı yapacaklar. Bir yandan da küresel iktisadi daralmanın getirdiği dış talebin düşüşü bu ülkelerin, özellikle de Çin'in iç talebi artırarak büyümeyi sağlamasına yönelik politikalar geliştirmesini gerektiriyor. Bir başka deyişle, Çin ve Hindistan gibi demografik devler daha fazla tüketecek, tüketmeli. Demek ki, iç pazar genişlemesi bu ülkelerin küresel büyümeye yapacakları katkının kökünde yer alacak. Yoksa bu ülkelerin küresel büyümeye yapacakları katkı sınırlı kalacak ki, bu da IMF'nin tahminlerinin gerçekleşme ihtimalini azaltır.

Gelişmekte olan ülkelerin iç pazarlarının genişlemesinin, artan tüketimlerinin, bu ülkelerin dünya içindeki konumlanışı açısından dikkate alınmasını gerektiren önemli bir başka boyutu daha var. Bu ülkeler, yüksek teknoloji üreten ülkeler değil, emek yoğun imalatçılar. Emeğin verimliliğini arttıran yüksek teknoloji imalatçılarıyla ticaretin karşılaştıklarında eşitsiz değişim hadleri yüzünden giderek fakirleşen bir durumla karşı karşıya kalıyorlar. Çok emek harcanarak üretilmiş ürünler karşılığında az emek harcanarak üretilmiş ürünleri değiştiriyorlar, uluslararası piyasada rekabet gücü elde edemiyorlar. İç pazarları genişlemiş olan bu ülkelerin, gelişmiş ülke ürünlerine olan taleplerinin artması geri kalmışlıklarını devam ettirmeye yarıyor. Belki ihracatları ve tüketimleri niceliksel olarak artıyor, mutlak değer olarak iktisadi değişkenleri ilerleme kaydediyor ama mutlak üstünlüğe sahip

oldukları dışa bağımlı emek yoğun üretim yapısını değiştiremiyorlar. Dış dünya ile rekabet edebilirlikleri emek maliyetlerini kısmaktan geçiyor, bunun sonucunda ülke içinde gelir dağılımı bozuluyor, refah seviyesi düşüyor.

Türkiye'nin 2023 hedeflerinin nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusuna ışık tutmaya yarayabilir bir analiz işte. Örneğin, artık her ne önemi varsa, öngörüldüğü gibi ihracat 2023 yılında 500 milyar dolara ulaşabilir ama bu kendisini artan refah seviyesi ve adil gelir dağılımına tahvil etmeyebilir. Bakınız Tayland, v.b.

Türkiye'nin önüne bu kadar iddialı hedefler koymasının ardında yatan en önemli etken son yıllarda yakalanmış olan siyasi istikrar ve hızlı büyüme oranları. Bu durum iktisadi düşünce kurumlarının, kredi derecelendirme şirketlerinin dikkatinden kaçmış değil. Örneğin bunlardan Küresel Rating Ajansı Fitch, geçmişteki başarılı büyüme temellerinde Türkiye ekonomisinin 2012'de yüzde 3, 2013'te yüzde 3,8 ve 2014'te yüzde 4,5 büyüyeceği tahmininde bulundu. Öte yandan, eski dinamizmin 2012'de yavaşladığı bir büyüme haddi de söz konusu. Türkiye'nin 2013'te, 2002-2011 arası ortalamalara ulaşması çok güç görünüyor. Türkiye'nin yüksek iktisadi performansı yakalayabilmesi bir yanıyla kendisinin siyasi-ekonomik yapısıyla ilgiliyken diğer yanıyla ilişkide olduğu ülkelerin iktisadi performansıyla da ilgili. Türkiye'nin en önemli ticaret ortaklarından AB ve ABD yukarıda bahsedilen sıkıntılar içinde. Aralarında beyaz eşya ve elektronik malzemenin olduğu ve adresi genelde Batı'nın düşük gelirli kesimleri olan ihracat ürünlerinin taşeron üretimine devam edilecek. Demek ki, Türkiye'nin ürünlerine yeni pazarlar bulması gerekiyor. Sahra-altı Afrika ve/veya Kıta-altı Asya, Batı'daki pazar kaybını ne kadar telafi edebilir?

Türkiye'nin karşılaştığı iktisadi sorunların en bariz olarak kendisini ifade ettiği alan 'cari açık'. Yani Türkiye üretip, yurtdışına sattığından daha fazlasını yurtdışından alıp tüketiyor. Ekonominin enerji ve ara mal alanında dışa bağımlılığı, hızlı ekonomik büyümeyle birlikte cari açığın da artması anlamına geliyor. Türkiye ekonomisi anlamda ithalat müptelasıdır. İç tüketiminin ve ihracata yönelik üretiminin artan yurtdışı bağımlılığı Türkiye'yi yukarıda bahsedilen az gelişmişliğin gelişmesi tuzağına sürükleyebilir.

Cari açığın üretim alt-yapısı açısından ortaya çıkarttığı sorunlar değil yalnızca karşı karşıya olduğumuz. Cari açığın nasıl finanse edildiği de önemli bir sorun olarak karşımızda duruyor. Gelişmiş ülkelerde krizle birlikte ortaya çıkan ekonomik durgunluk ve yürürlüğe konan tasarruf politikaları karlı yatırım alanları arayan sermayenin büyümeyi sürdürebilen ülkelere yönelmesini devam ettirecek. Bu yüzden, özellikle komşularla olan ilişkilerde büyük hatalar yapılmayacağı varsayımından hareketle 2013'de de yabancı sermaye Türkiye'ye gelmeye devam edeceğini söyleyebiliriz. Cari açığın finansmanı sorunu bu bağlamda incelenebilir. Sermaye akımlarının miktarı ve bu akımların niteliklerinin (uzun vadeli doğrudan yatırım, sıcak para vb.) ekonomi yönetimi tarafından ne ölçüde idare edilebileceği konuları kritik önemdedir. Yabancı sermayenin kendine has öncelikleri, yurtiçi önceliklerle uyumlu hale gelebilirse yabancı sermaye akımları ülkeye yarar getirir. Bu açıdan bakıldığında örneğin uygulamaya konulan teşvik paketi olumlu bir gelişmedir, fakat kapsamlı bir sanayi-ticaret-teknoloji politikası olmadığı da açıktır. Bu yüzden, Türkiye'nin yabancı sermayeyi, 2023 hedeflerine ulaşmak için aktarmayı düşündüğü sektörlerle yönelmesi sınırlı kalabilir ve yabancı sermayeden istenen verim elde edilemeyebilir. Diğer yandan, yabancı sermaye akımlarının faiz ve kur politikalarıyla yönlendirilmesinin genel dengeler için getireceği olumsuz etkilerde dikkate alınmalıdır.

Sonuç olarak, 2013 senesi, Türkiye ekonomisinin ve iktisadi politika uygulayıcılarının ateşe sınav yılı olacaktır. Bu kavşak, Türkiye'nin önüne koyduğu uzun vadeli hedefler açısından, ekonomik durgunluğun devam ettiği, başta gelişmiş ülke toplumları üzerindeki sosyal ve ekonomik baskıların arttığı bir konjonktürde, ciddi yapısal sorunlarla uğraşacağı kritik bir kavşaktır. Düşük teknoloji üretimden, orta ve yüksek teknoloji üretimine geçerek uluslararası rekabette kendisine saygın bir yer açmaya çalışan Türkiye'nin, başta eğitim olmak üzere, köklü bazı iktisadi politika seçimleri yapması gerekmektedir. Devletin öncülüğünde uygulamaya konulan dönemsiz planlamalar sayesinde daha kolay harekete geçirilebilecek kalkınma dinamikleri piyasa ekonomisinin işleyişine uygun hale getirilmelidir ki bu başlı başına bir sorundur. Yukarıda açıklanan eşitsiz değişim açısından büyük bir ihtimalle bugünkünden çok da farklı olmayacak olan dünyada, 10 sene içinde altı-yedi basamak yukarı sıçramak isteyen Türkiye'nin ekonomik alt-yapısını uygun hale getirmek için konjonktürü nasıl kullanacağı iktisat teorisine yapacağı katkı nedeniyle de yakından izlenmelidir.